

УДК 821.111.09

О.В. Горлова

ЖАНРОВІ ДОМІНАНТИ РОМАНУ І. МАК'ЮЕНА «THE INNOCENT»

Визначення жанрової специфіки художнього твору є важливим аспектом дослідження його поетики. Питання жанру постає особливо актуальним в літературі постмодернізму, представники якої синтезують в межах певного тексту ознаки різних жанрів, грають оповідними формами, структурами, стилями. Відбувається трансформація жанрової моделі роману, який потребує поліфонічного прочитання. Жанровий синкретизм стає типовою рисою постмодерністського роману [10, 11].

Англійська проза є чи не найбільш репрезентативним явищем постмодернізму у світовій літературі. В одному ряду з такими видатними британськими романістами останньої чверті ХХ століття, як Джуліан Барнс, Пітер Акройд, Грем Свіфт, Мартін Еміс, Джанет Уінтерсон, Кадзуо Ісігуро, називають Ієна Мак'юєна, різнопланового автора, який, за твердженням Є. С. Веденкової, «стремится облекч в художественные образы мировоззренческие установки и противоречия, имеющие диалектический характер: мужское и женское, личное и общественное, рациональное и интуитивное, естественные науки и мистическое мировоззрение» [3, с. 3]. Митець постійно експериментує з формою твору, залучаючи у свій художній арсенал елементи різних жанрів, як класичної, так і масової літератури, вільно маніпулює з текстами різних епох. Описані проблемно-тематичний спектр та риси поетики знайшли відображення і в романі «The Innocent» (1990) (в російському перекладі – «Невинный, или Особые отношения» [9]), який ми обрали у якості об'єкту аналізу.

До вивчення творчості І. Мак'юєна зверталися О.А. Джумайло [4, 5], О.В. Дороніна [6], Є.С. Веденкова [3], Г.С. Іванова [7]. Зокрема, О.А. Джумайло розглядає романи автора в контексті проблеми насилля («The Innocent» характеризується науковцем – у декількох

реченнях – теж у цьому аспекті) та у зв'язку із жанровою формою сповідально-філософського роману, основною, на її думку, в постмодерністській британській прозі кінця ХХ століття. У дисертації Є.С. Веденкової пропонується аналіз темпорального дискурсу у романі «Дитя в часі». Хронотоп знаходиться у центрі розвідки Г.С. Іванової – літературознавець висвітлює своєрідність втілення тетчерівської доби у романах та сценаріях І. Мак'юена. О.В. Дороніна торкається ідейно-художніх властивостей малої прози письменника. Роман «The Innocent» не ставав об'єктом системного вивчення, а між тим жанр книги представляє неабиякий інтерес. Мета пропонованої статті полягає у дослідженні жанрової своєрідності даного твору, з акцентом на домінантах масової та інтелектуальної літератури.

Основна дія роману «The Innocent» відбувається у 1955-56 роках у Берліні (більшою мірою – Західному) та концентрується навколо життєвих перипетій англійця Леонарда Марнема. Завдяки талантам у звуковій апаратурі він був запрошений працювати техніком-налагодчиком у столицю колись єдиної Германії. З'ясовується, що Леонард був задіяний у секретній операції з прослуховування телефонних розмов у радянській зоні Берліна. Цей план загальними зусиллями реалізують американці та англійці – вони прорили підземний хід, який зв'язував їх із радянським охоронним пунктом. Герой знайомиться з красивою жінкою Марією, німкою за походженням, у яку він закохується. У неї є чоловік Отто, негідник та п'яниця, і, хоча, вона розлучена з ним, він інколи навідується до неї, вимагає гроші та б'є. Заставши закоханих, які тільки-но обручилися, разом, він розпочинає бійку і Леонард, за допомогою Марії, його вбиває. Щоб позбавитися від тіла, вони розчленують його, запаковують у чемодани, і Леонард, якому не вдалося залишити їх у камері схову, ставить їх у своєму робочому кабінеті. Наступного ж дня підземний хід з усією апаратурою розкривають радянські військові. Чемодани знаходять, але діло замовчується – за допомогою американця Боба Гласса, колеги та приятеля Леонарда, який, до того ж, симпатизував Марії. Леонард повертається до Англії, обриваючи любовний зв'язок. Через

30 років, у 1987 році, отримавши листа від Марії, він приїжджає до Берліну, щоб згадати та переосмислити минуле.

Ознаки багатьох романних жанрів у книзі І. Мак'юена «The Innocent» тісно переплітаються. Перш за все, кидаються у вічі риси масової літератури, що є цілком закономірним. Відомо, що постмодерністи не цураються читача, прагнуть так побудувати свої тексти, щоб викликати інтерес у широкій аудиторії. Постмодерністський роман характеризується «фатальною обреченністю на підвищений інтерес к жанрам массовой литературы». І. Ільїн пояснює даний факт тим, що «заданная оформленность и сюжетная предсказуемость» масової літератури легше піддається пародіюванню [8, с. 168]. Вже із стислого переказу сюжету зрозуміло, що твір має ознаки шпигунського роману. Цей жанр отримав розквіт у другій половині ХХ століття, у розпал «холодної війни», і, як правило, пов'язаний з протиборством Заходу і СРСР (хоча події деяких твори відсилають в більш ранню епоху – Другу світову війну). Найбільш відомі письменники, що писали у межах жанру: Дж. Ле Карре і Я. Флемінг. У романі І. Мак'юена майже всі герої роману безпосередньо пов'язані з розвідницькою діяльністю. Окрім Марнема і Гласса, це англієць лейтенант Лофтінг (на самому початку оповіді він, з усією, характерною для розвідки таємністю, вводить Леонарда у курс справи); диктор з «Голосу Америки» Рассел; сусід головного героя по квартирі Джордж Блейк; англійський вчений на державній службі Джон Макнамай, який просить Леонарда шпійонити за американцями та ін.

Атмосфера Берліну просякнута шпигунством. Поки ще не побудували Берлінську стіну, жителі західної частини міста могли вільно проїхати у східну, «демократичну» та заробити гроші, передавши якусь інформацію «ворогу» – центр такої практики кафе «Прага». Боб Гласс наводить дані про те, що у тогочасному Берліні біля десяти тисяч громадян є активно діючими розвідниками. У тунелі, де працює Леонард, є різні ступені таємності – їх чотири і далеко не кожний із службовців може досягти навіть третього, тощо.

Гласс впевнений, що секретність зробила людей людьми. Цю тезу він пояснює розповіддю про навчання в університеті, де був

курс біології, який, як не парадоксально, допоміг йому у виборі професії – розвідника. «Back then we all used to hang out together all day long doing the same thing. We lived in packs. So there was no need for language. If there was a leopard coming, there was no point in saying, «Hey man, what's coming down the track? A leopard!» ...But what happens when someone goes off on his own for a moment's privacy? When he sees a leopard coming, he knows something the others don't. And he knows they don't know. He has something they don't, he has a secret, and this is the beginning of his individuality, of his consciousness. If he wants to share his secret and run down the track to warn the other guys, then he's going to need to invent language. From there grows the possibility of culture. Or he can hang back and hope the leopard will take out the leadership that's been giving him a hard time. A secret plan, that means more individuation» [14, с. 41], – І. Мак'юєн, безумовно, іронізує, пропонує такий доказ важливості шпигунської діяльності, що цілком у дусі постмодернізму, адже іронія, як правило, пронизує усі рівні постмодерністського тексту.

Англійці та американці, які були союзниками під час «холодної війни», не вірять один одному. Автор часто вкладає в уста та роздуми героїв критичні випадки проти іншої сторони у цій двійці. Наприклад, Гласс стверджує, що англійці нікому не довіряють, нічого не приймають всерйоз, бо занадто зайняті зображенням із себе джентльменів. Макнамай фактично вербує Леонарда у шпигуни, мотивуючи це наступним чином: «...the Americans promised to share whatever they come up with. And we have to take that on trust. But we're not prepared to live off the crumbs from their table. That's not our understanding of this relationship» [14, с. 78]. Одна з сторінок змісту винесеної російським перекладачем В. Бабковим другої назви роману – «особливі відносини» – корелюється саме з діями англійців та американців. Показуючи Леонарду місце його роботи, приміщення, наповнені найсучаснішим обладнанням, Гласс робить коментар про те, що операція з прослуховування росіян обходиться американському уряду в мільйони доларів, англійці лише проявляють технічну підтримку та допомагають з кадрами і далі: «It's all political. You think we couldn't

lay those taps ourselves? You think we don't have amplifiers of our own? It's for politics that we're letting you in on this. We're supposed to have a special relationship with you guys, that's why» [14, с. 28]. Тож, робота Леонарда – теж політична справа, тому що так захотіли американці. На початку роману головний герой виступає як справжній патріот, який свято вірить у вірність політики Великобританії. Коли Гласс кидає йому фразу про те, що роль Англії в шпигунській війні зовсім не важлива, Леонард із жаром відповідає: «We're in on this because we have a right. No one fought Hitler for as long as we did. We saw the whole war through. We were Europe's last and best chance. We gave it everything, so we have the right to be in on everything, and that includes the security of Europe. If you don't understand that, you belong on the other side» [14, с. 122].

Сама інтрига роману, здавалося б, не несе ніякої таємної інформації, адже читач все знає про роль героїв у розстановці політичних сил. Лише одна особа викликає підозру – у тому, що він не той, за кого себе видає – це Джордж Блейк, сусід Леонарда по квартирі. Коли головний персонаж намагається позбутися тіла вбитого Отто, він заходить додому і у ліфті зустрічає Блейка. На питання, що у того за чемодани, Леонард відповідає, що брав роботу додому, зробив якесь технічне вдосконалення, яке допоможе у прослуховуванні розмов, тепер везе обладнання на місце – він впевнений, що це не завадить його службі, адже Блейк начебто на його боці, знає, чим він займається, знайомий з Глассом та ін. Коли чемодани опиняються вже у тунелі, у кабінеті Леонарда, той, продовжуючи боятися викриття, вирішує зрадити свою країну – він перетинає межу між двома частинами Берліна і у кафе «Прага» просто передає інформацію про підземний хід, який веде до радянського сектору, заінтересованій особі. Коли того ж дня тунель «накривають» росіяни, Леонард спочатку впевнений, що це справа його рук, але з'ясовується, що операція була проведена на пару годин раніше від моменту передачі інформації. Лише через тридцять років Леонард дізнається, що все зробив Блейк, адже він був агентом СРСР – зустрівши техніка у ліфті і почувши від нього про якусь новачію, він одразу доповів усе наверх.

Риси шпигунського роману нерозривно зв'язані з ознаками роману історичного. Деякі романи І. Мак'юена часто пов'язують з тенденцією постмодернізму в Англії – «історіографічною метапрозою» («*historiographic metafiction*» – термін Л. Гатчен [12]). О.А. Джумайло у багатьох своїх роботах торкається як загальних характеристик британського постмодернізму, так і вияву його естетики в окремих творах різних його представників. Зокрема, у статті «Концепция истории в английском романе 1980-90-х гг.» науковець пропонує класифікацію історичних оповідей в сучасній англійській літературі. Одним з типів є власне «постмодерністський історичний роман», який ставить під сумнів та систематично демонструє основні принципи класичного історичного роману, такі як безсумнівність об'єктивного погляду на реальність, зображення лінійного історичного ходу, сприйняття історії як «закритого тексту». Історія, на думку Джумайло, «не досяжима ибо может быть представлена лишь как форма наррации. История оборачивается «байкой»... саморефлексивным повествованием, ставящим под сомнение объективность нарратора» [4, с. 113] «Історичний роман вже не зображує історичне минуле, він лише розігрує в образах наші уявлення та стереотипи про минуле (які одразу стають “популярною історією” ... історія залишається поза досяжності» [13, с. 5], – відмічає класик американської критики Ф. Джеймісон, вказуючи на псевдоісторичність постмодерністського роману та його непряме звернення до сучасності.

Саме так представлена історія в романі «*The Innocent*». Описується конкретна епоха, для якої шпигунство було буденним явищем. Герої у розмовах згадують Черчилля, Рузвельта, Ейзенхауера, Хрущова, висловлюють думки щодо ситуації в теперішній Німеччині, які базуються на новинах, почерпнутих ними з газет і радіо. Наприклад, Гласс і Рассел сперечаються з приводу того, скільки ще проіснує ГДР. Рассел впевнений, що через декілька років республіка потерпить повний економічний крах через нестачу робочої сили (доки не побудували «Берлінську стіну», східні німці постійно від'їжджали на захід). Гласс, з типовою для нього запальністю стверджує, що держава буде існувати, поки є уряд, а уряд залишиться до тих пір, доки

це буде потрібно СРСР, «It'll be pretty damn miserable here, but the Party will get by» [14, с. 35]. Реалістично зображене життя простих берлінців, які вимушені економити на усьому та догоджати новим хазяїнам країни: на західній частині – Америці, Англії та Франції, на східній – СРСР.

Наводяться деякі основані на документах факти, пов'язані з реаліями «холодної війни». Автор правдиво виписує так би мовити «культурний» фон 1955-1956 років: згадує фільми, які тоді виходили на екран, вказує пісні та виконавців, які були популярні. Віддзеркалюється в романі і новий етап історії Германії – в епілозі, дія якого відбувається у 1987 році. Леонард бачить Берлінську стіну, яку возвели у 1961 році. Тепер всі говорять, що її ось-ось зруйнують, на користь цього твердження свідчить факт студентської демонстрації у Східному Берліні, під час якої звучали лозунги проти Генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова, який вже начав процес демократизації. Нарешті, в авторських примітках до твору вказується, що описаний тунель дійсно існував, його справді видав Джордж Блейк (з самого початку проекту він був секретарем його планової комісії), реальна особа, яка була віддана під суд у 1961 році. Це розширює історичний контекст книги. Мотив закінчення «холодної війни» та власне падіння Берлінської стіни представлений у наступному творі письменника – романі «Black Dogs» (1992). Загалом, історія в книзі «The Innocent» виступає фоном для шпигунських і любовних пристрасей.

Як ознаки шпигунського роману визначають особливості трактовки історії, так любовна інтрига зумовлює функціонування рис психологічного роману та «роману виховання» у «The Innocent». Отже, книга І. Мак'юена є любовним романом. В центрі твору – складна історія кохання англійця Леонарда та німкені Марії. Тільки-но зустрівши цю жінку в берлінському ресторані, герой відчув, що його життя напевно зміниться, що і дійсно відбулося. Детально описується розвиток їх відносин, окрема увага приділяється автором інтимній стороні їх життя. Переломним моментом їх почуття стала спроба Леонарда домінувати в сексуальній грі. Марія кидає його на декілька

місяців, вона не змогла винести ще один прояв насильства, яких в її житті було достатньо. Вона кидає йому у вічі: «I've had Every men screaming at me, hitting me, trying to rape me. Now I want a man to look after me. I thought it was you. I thought you could do it. But no, you want to be jealous and scream and hit and rape...» [14, с. 152]. Розуміючи свою помилку, він благає її повернутися, вона погоджується. Переживши цю «втрату», про яку намагалися не згадувати, вони тільки закріпили свої почуття. Саме Марія побачила справжню, «невинну» внутрішню сутність Леонарда, саме вона через багато років написала у листі, що між ними були «особливі відносини», не такі, що, як правило, пов'язують чоловіка та жінку у шлюбі, адже «men and women don't ever really get to understand each other» [14, с. 236]. Без сумніву, вбивство та подальший розтин тіла Отто вони скоїли разом. І це можна, знову ж таки, трактувати, як прояв сили їх почуттів – заради коханої Леонард зважився на нелюдські дії. Щоправда, злочин став початком кінця їх стосунків.

В цій колізії можна виокремити «любобний трикутник», також характерний для жанру. Їх навіть два: Леонард – Марія – Отто і Леонард – Марія – Боб Гласс. Остання «схема», як ми дізнаємося, фактично виникає лише через декілька місяців після розлучення (Марія і Гласс починають зустрічатися вже у 1957 році, потім одружуються та виїжджають до США, де в них народжуються три доньки і вони щасливо прожили разом 28 років – до смерті чоловіка). Але у Леонарда, вже після скоєного злочину, коли він повертався до Англії (він побачив їх разом вже з віконця літака), виникає підозра, що Марія зраджує йому з Бобом. Можливо, це було лише виправданням героя перед самим собою, що він вже не може повернутися до Берліну. З епілогу читач дізнається і про те, що він став успішним бізнесменом – власником фірми з виробництва деталей для слухових апаратів, у нього є діти, жінка померла п'ять років тому. Можна припустити, що постарілі герої зустрінуться – у Леонарда виникає бажання поїхати до Америки. Але чи доставить у нього на це духу – велике питання.

Книга англійського митця є своєрідним «романом виховання». Змістом цього романного жанру є психологічне, моральне та соціальне формування особистості, в ньому завжди розповідається про те, як з дорослішанням змінюється ставлення героя до окремих явищ оточуючого світу, як герой шукає можливості самореалізації. І. Мак'юен деякою мірою слідує традиції «роману виховання», пов'язуючи «історичний час» з «внутрішнім часом» героя (М. Бахтін): не тільки зміни в інтимному, чуттєвому житті героя, але й соціально-політичні перипетії «существенно изменяют значение всех моментов его судьбы и жизни» [1, с. 209]. Відмінність еволюції Леонарда Мартема від канонів «роману виховання» полягає у тому, що ми знайомимося з цим персонажем не з дитячих чи юнацьких років, а у двадцятип'ятирічному віці. Однак, будучи вже дорослим, він залишається «невинною» дитиною. Річне перебування героя в Берліні змінює його внутрішню сутність та сприйняття багатьох речей. В багатьох інтерв'ю письменник часто використовує слово «condition» [5]. Мається на увазі певна кризова ситуація, в якій його персонажі усвідомлюють себе як особистість і водночас виявляють свою вразливість. Головний герой роману «The Innocent» як раз і переживає таку ситуацію.

У книзі є деякі посилання на ранні роки життя Леонарда. Так, вирушаючи у першу прогулянку по Берліну, він згадує своє дитинство: «Leonard had been fourteen on V-E Day, old enough to have a head full of the names and capabilities of combat planes, ships, tanks and guns. ... It was impossible for a young Englishman to be in Germany for the first time and not think of it above all as a defeated nation, or feel pride in the victory. ... He had never touched a gun, or heard one go off outside a rifle range; despite this, and the fact that it had been the Russians who had liberated the city, he made his way through this pleasant residential district of Berlin... and it was warmer-with a certain proprietorial swagger, as though his feet beat out the rhythms of a speech by Mr. Churchill» [14, с. 6]. Автор акцентує увагу на англійській самовпевненості героя, крайня ступінь якої згодом набагато зменшиться.

Життя з батьками стало причиною відсутності у Леонарда самотійності у прийнятті рішень та незнання поведінки з жінками. Він, наприклад, не знає, як відповісти на образі Гласса (той називає його «fucking technical assistant» [14, с. 26] – в російському перекладі: «паршивая мелкая сошка»), тому що такий досвід у його дорослому житті відсутній. Згодом, працюючи у тунелі та вступивши в інтимний зв'язок з Марією, він стає все більш впевненим у життєвих питаннях, у стосунках з колегами по роботі та з жінками. Його самоусвідомлення як англійця теж змінюється: після знайомства з Марією її співвітчизники перестають бути «екс-нацистами», стають просто людьми; він піддає все більшому сумніву доречність свого співробітництва з американцями у боротьбі з росіянами, яка, нібито, ведеться заради майбутнього його країни – саме тому, а не лише через бажання уникнути слідства, він, не вагаючись, передає таємну інформацію «ворогам».

Напевно, найбільші перемини його внутрішнього світу принесли складні перипетії відносин з Марією. Зробивши тільки перший крок у сексуальному житті, Леонард незабаром відкриває в собі бажання «гри», обов'язковим компонентом якої буде насилля, основане, знову ж таки, на політиці. Якось під час кохання він згадав, що Марія – німка. За цим прослідував такий хід думок: «German. Enemy. Mortal enemy. Defeated enemy. This last brought with it a shocking thrill. ... Then: she was the defeated, she was his by right, by conquest, by right of unimaginable violence and heroism and sacrifice. What elation! To be right, to win, to be rewarded. ... He was victorious and good and strong and free» [14, с. 83]. Він уявляє себе стомленим, змученим солдатом, який пройшов жахи війни і хотів у якості нагороди фізичної близькості з жінкою. Марія, змучена періодом окупації, жінка, яка багато вистраждала від чоловіків, у тому числі Отто, не приймає таку гру і на декілька місяців кидає коханого.

Після благань, висловлених Леонардом у листах, вона погодилася зустрітися з ним. Тепер він висловлює свої почуття вже особисто, визнає свою провину, благаючи повернутися: «What I did was very stupid... I ruined everything. I've been desperate since you went.

I wanted to come and find you in Spandau, but I was ashamed. I didn't know how you would ever be able to forgive me. ... I love you very much, I've been thinking about you all the time. I'll understand if you can't forgive me». Стриманий, недосвідчений англієць відкриває у собі здатність на щирі почуття та вміння їх висловити: «Leonard had never in his life spoken about himself and his feelings in such a way. Nor had he even thought in this manner. ... In fact, until now, it was as though he had never really had any serious feelings. Only now, as he came to name them comshame, desperation, love-could he really claim them for his own and experience them. His love for the woman... was brought into relief by the word, and sharpened the shame he felt for assaulting her» [14, с. 107]. Він сам відчуває себе дорослішим і розуміє, що у ставленні до людини завжди потрібна щирість.

Марія пробачає коханого і повертається. До кінця не з'ясованими залишаються її стосунки з колишнім чоловіком. Одного разу, коли Леонарда не було, Отто побив її. Англієць у шоку, йому спадає думка, що він й дотепер нічого не знає про людей, на що вони здатні, до чого можуть дійти, хоча зовсім недавно сам відчував потрібність агресії. Тепер Леонард розмірковує над тим, що йому самому необхідно розібратися з Отто, щоб той назавжди пішов з їх життя. Ця нагода згодом виникає, між чоловіками зав'язується бійка (це знову було вперше у Леонарда), у ході якої Отто терпить поразку – Марія вкладає у руку коханого залізну колодку. Кульмінацією «дорослішання» героя стає рішення та сам процес розчленування трупа. Леонард, скоївши два кримінальних злочини, пізнає не тільки усю ниць життя людини, а й смерть. Вже наприкінці цієї «праці» герой усвідомлює, яку велику, у психологічному плані, відстань йому довелося подолати тільки за один день: від щасливої помовки до двійного злочину. О.А. Джумайло зіставляє два прояви насильства героя – спробу сексуальної гри з Марією та знущання над мертвим тілом і доходить наступного висновку: «...совершенно очевидно, что Леонард из романа «Невинный» невинен, когда методично членит труп случайно убитого им мужа возлюбленной Марии, и виновен, когда полагает приятной мысль об «игре в сексуальное насилие» с ней. Привычный

для писателя «перевертыш» – игра и реальность – меняются местами: игра унижает Марию, заставляет ее вспомнить о травматическом опыте времен оккупации, а страшная реальность, предстающая в разрезанном на части теле Отто, дается Макьюэном не как насилие над человечностью, а как несчастный случай» [5, с. 250]. Це цілком справедливо, хоча залишається невідомим, чи реалізовував Леонард свої фантазії ще колись, зате другий досвід кардинально змінив його життя і став причиною розриву з коханою жінкою.

Зрозуміло, що процес внутрішнього розвитку особистості відтворюється у тексті, як правило, через аналіз психологічних станів персонажів. «The Innocent» у цьому плані не є виключенням. Роман напевно можна назвати психологічним. На переконання І. Мак'юена, романна форма взагалі має особливі потенції для відтворення людської свідомості: «...роман дарує нам можливість понять мысли другого» [5, с. 251]. Автор, спираючись на багату традицію художнього пізнання внутрішнього життя в англійській літературі, реалістичній та модерністській, доволі детально показує процеси мислення героїв, перш за все, Леонарда, включає момент самоаналізу почуттів.

Є у творі елементи «потoku свідомості», типового прийому літератури модернізму, – вони присутні у розділі, який послідував за епізодом вбивства: передані стрибання думок та почуттів головного героя, враженого тим, що відбулося. Опис перебування на службі наступного, після скоєного злочину, дня постійно переривається спогадами про розмову з Марією – коли вони обговорювали, як їм бути у ситуації, що склалася, та що робити з тілом. Ось приклад такого просторово-часового перебою:

«He sat down to the job and took his time unscrewing the cover plates.

This was what he would have been doing if nothing had happened. He wanted it to last. ...When he had the covers back on he continued to sit there, pretending to think.

He must have fallen asleep. He was on his back, the light was on, he was fully dressed and he couldn't remember a thing. Then he remembered.

She was shaking his arm and he sat up.

She said, You can't sleep and leave everything to me.

It was coming back to him. He said, Everything I say, you're against it. You tell me.

She said, still don't want to tell you. I want you to see it for yourself» [14, с. 169].

Подібні флешбеки поглиблюють психологізм твору, підкреслюють складність людської свідомості: недавнє минуле знову і знову проживається героєм, стає вираженням даної миті.

Необхідно згадати і про наявність у романі «The Innocent» рис трилеру, твору, який провокує раптовий прилив емоцій, збудження, почуття страху та занепокоєння, тривожного очікування. Вони виявились у двох фрагментах – дуже детально описаній сцені розтину трупу Отто та епізоді блукань Леонарда по місту з метою позбутися важкого тягаря. Автор постійно нагнітає атмосферу боязні за те, що «невинного» головного героя можуть викрити у будь яку хвилину, не давши йому можливості десь залишити чемодани. Тільки-но вийшовши з під'їзду, Леонард зустрічає жінку, яка прогулювалася з собакою, яка відчула запах – «Through the fogs of species memory it recognised a chance of a lifetime, to devour a human with impunity and avenge the wolf ancestors for ten thousand years of subjugation» [14, с. 188]. Тим, як він настійно відганяв собаку, Леонард викликав підозру у її хазяйки. Коли вона все ж таки відтягнула свого «вихованця» та пішла, «The woman's disapproval lingered, it was infecting the glances of other passersby» [14, с. 189]. Якась підозра виникла і у водія таксі, на якому Леонард дістався вокзалу, де хотів залишити вантаж у камері схову. Коли він зрозумів, що чемодани завеликі для відсіку камери, він побачив, що один з чергових жєстами підзиває його до себе, щоб запропонувати залишити їх за стойкою для ручної поклажі. У свідомості героя виникає купа питань: «Was it the right thing? Would they want to know why his cases were so heavy? What powers did their uniforms grant them? Would they remember his face?» [14, с. 191]. Леонард швидко виходить з вокзалу, чекаючи оклику або звука кроків людей, що біжать за ним. Вирішивши оставити чемодани в

тунелі, на шляху він зустрічає Гласса, якому він, майже як перед цим Блейку, змушений сказати, що там обладнання, над яким він усю ніч працював вдома. Гласс обурений, адже це забороняється правилами. Коли вони проїжджають через пропускний пункт, охоронці вимагають перевірки вантажу. Лише вдала ідея сказати Глассу, що у нього четвертий ступень допуску, рятує Леонарда від миттєвого викриття – американець наказує солдатам припинити обшук. Мак'юен майстерно тримає нас у напруженні, не даючи припинити читання.

Тож, у романі І. Мак'юена «The Innocent» сполучаються ознаки різних романних форм. Жанровими домінантами твору виступають, перш за все, риси шпигунського та любовного роману. Ці жанри масової літератури (до них долучається і трилер) впливають на репрезентацію характеристик історичного, психологічного та «роману виховання». Як виразник концепції «історіографічної метапрози» Мак'юен використовує історію у якості декорації для напружених та мелодраматичних подій, грає з загальновідомими історичними деталями та фактами. «Роман виховання» реалізується через залучення героя у шпигунські справи, любовний зв'язок з жінкою та злочин – перипетії, які стають фазами його ініціації у доросле життя. Книга відзначається авторською увагою до психологічних процесів.

Сам І. Мак'юен зізнавався: «Думаю, що я вовлечен в довгосрочний проект дослідження человеческой природы» [5, с. 257]. Занурення у глибини підсвідомого, зосередженість на психологічних мотивуваннях людських дій, часто незвичних та шокуючих, є однією з типових властивостей його творчого методу. Дослідження впливу фрейдистських ідей, своєрідності психологізму у романах письменника у зв'язку з їх жанровою структурою становить перспективу розробки проблеми.

Література

1. Бахтин М. Роман воспитания и его значение в истории реализма. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1986. С. 199–249.
2. Бредбері М. Британський роман нового часу. Львів: Кальварія, 2011. 480 с.

3. Веденкова Е.С. Темпоральный дискурс в романе И. Макьюэна «Дитя во времени»: автореф. дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.01.03. Воронежский гос. ун-т. Воронеж, 2012. 23 с.
4. Джумайло О.А. Концепция истории в английском романе 1980-90-х годов. Литература в диалоге культур – 4. Материалы международной научной конференции. Ростов-на-Дону, 2006. С. 113–121.
5. Джумайло О. Против сентиментальности: Иэн Макьюэн. Вопросы литературы. Москва, 2010. № 6. С. 242–260.
6. Доронина О.В. Малая проза в творчестве английских писателей второй половины XX века: Р. Тремейн, Г. Свифт, И. Макьюэн: автореф. дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.01.03. Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Москва, 2003. 20 с.
7. Иванова А.С. Художественное воплощение эпохи Маргарет Тэтчер в творчестве И. Макьюэна и М. Эмиса: дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.01.03. Моск. гос. пед. ун-т. Москва, 2016. 206 с.
8. Ильин И. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. Москва: Интрада, 1998. 255 с.
9. Макьюэн И. Невинный, или Особые отношения. Москва: Эксмо, 2008. 352 с.
10. Маньковская Н.Б. Эстетика постмодернизма. Санкт-Петербург: Алетейя, 2000. 347 с.
11. Пестерев В.А. Модификации романной формы в прозе Запада второй половины XX столетия. Волгоград: Издательство ВолГУ, 1999. 312 с.
12. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. New York, London, 2003. 268 p.
13. Jameson F. Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism. London, 1991. 369 p.
14. McEwan I. The Innocent. New York: Vintage Publishing, 1998. 240 p.

Анотація

О.В. Горлова. Жанрові доміанти роману І. Мак'юена «The Innocent»

У статті досліджується жанрова природа роману британського прозаїка межі ХХ-ХХІ століть. Жанровими доміантами книги І. Мак'юена «The Innocent» виступають риси шпигунського та любовного роману. Ці жанри масової літератури впливають на репрезентацію характеристик історичного, психологічного та «роману виховання». Як виразник концепції

«історіографічної метапрози» письменник використовує історію – період «холодної війни» – у якості декорації для напружених та мелодраматичних подій, грає з загальновідомими історичними деталями та фактами. «Роман виховання» реалізується через залучення головного героя у шпигунські справи, любовний зв'язок з жінкою та злочин – перипетії, які стають фазами його ініціації у доросле життя. І. Мак'юен, спираючись на багату традицію художнього пізнання внутрішнього життя в англійській літературі, детально показує процеси мислення героїв, включає момент самоаналізу почуттів. Флешбеки поглиблюють психологізм твору, підкреслюють складність людської свідомості. Елементи трилеру виявляються у нагнітанні атмосфери боязні та занепокоєння долею персонажів.

Ключові слова: жанр, шпигунський роман, «історіографічна метапроза», любовний роман, «роман виховання», психологізм, трилер.

Аннотація

Е.В. Горлова. Жанровые доминанты романа И. Макьюэна «The Innocent»

В статье исследуется жанровая природа романа британского прозаика рубежа XX–XXI веков. Жанровыми доминантами книги И. Макьюэна «The Innocent» выступают черты шпионского и любовного романов. Эти жанры массовой литературы влияют на репрезентацию характеристик исторического, психологического и «романа воспитания». Как выразитель концепции «историографической метапрозы» писатель использует историю – период «холодной войны» – в качестве декорации для напряженных и мелодраматических событий, играет с общеизвестными историческими деталями и фактами. «Роман воспитания» реализуется через вовлечение главного героя в шпионские дела, любовную связь с женщиной и преступление – перипетии, которые становятся фазами его инициации во взрослую жизнь. И. Макьюэн, опираясь на богатую традицию художественного освоения внутренней жизни в английской литературе, детально показывает процессы мышления героев, включает момент самоанализа чувств. Флешбэки углубляют психологизм книги, подчеркивают сложность человеческого сознания. Элементы триллера проявляются в нагнетании атмосферы боязни и обеспокоенности судьбой персонажей.

Ключевые слова: жанр, шпионский роман, «историографическая метапроза», любовный роман, «роман воспитания», психологизм, триллер.

Summary

O.V. Horlova. Genre Dominants of I. McEwan's «The Innocent»

The article deals with the genre structure of the novel by British writer of the turn of XX-XXI centuries. Genre dominants of I. McEwan's «The Innocent» are the features of spy and romance novels. These genres of Paraliterature influence the representation of the characteristics of historical, psychological novel and Bildungsroman. As a representative of the concept of «historiographic metafiction», the writer uses history – the period of the «cold war» – as a decoration for tense and melodramatic events, playing with well-known historical details and facts. Bildungsroman is realized through involving the protagonist in espionage affairs, a love affair and a crime – vicissitudes, which become the phases of his initiation into adulthood. I. McEwan, relying on the rich tradition of artistic development of inner life in English literature, details the processes of thinking, includes the moment of self-analysis of feelings. Flashbacks deepen the psychologism of the book, emphasize the complexity of human consciousness. Elements of the thriller are manifested in the forcing of an atmosphere of fear and concern about the fate of the characters.

Key-words: genre, spy novel, romance, historiographic metafiction, Bildungsroman, psychologism, thriller.

Інформація про автора

Горлова Олена Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; вул. Василя Першина, 24, м. Бахмут Донецької обл., Україна, 84511; <http://orcid.org/0000-0001-6553-8336>